

Tereszczuk, Daniel

Dwie wczesnośredniowieczne pobocznicie wędzideł z Gródka nad Bugiem, pow. Hrubieszów

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 6, 255-257

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DANIEL TERESZCZUK

DWIE WCZESNOSREDNIOWIECZNE POBOCZNICE WĘDZIDEŁ Z GRÓDKA NAD BUGIEM, POW. HRUBIESZÓW

W 1999 roku zostały udostępnione do opracowania w Katedrze Archeologii UMCS żelazne elementy dwu wczesnosredniowiecznych wędzideł. Zabytki zostały przypadkowo odkryte w Gródku nad Bugiem, można więc podejrzewać, że pochodzą z wczesnosredniowiecznego zespołu osadniczego w tej miejscowości, składającego się grodu i dużego podgrodzia (st. 1A i 1B).

Pierwsza pobocznica – wąs (ryc. 1: 1) w górnej i dolnej części jest uszkodzona, posiada płaskie w przekroju, wydłużone ramiona. Prawdopodobnie zaopatrzona była w występ z prostokątnym otworem w części środkowej. Do ramion w części dolnej przymocowany był żelazny pręt pogrubiony na końcach (zachował się tylko jeden koniec). Szerokość pobocznicy wynosi 115 mm, wysokość 44 mm, a grubość ramion 3 mm; długość zachowanego pręta 61 mm, jego średnica 5 mm. Zachowany otwór w dolnej części ramion jest w zarysie owalny i posiada średnicę ok. 14 mm.

Zabytek ten prawdopodobnie był bogato zdobiony kolorowym metalem. Na powierzchni ramion zachowały się ślady po intarsji cienką blaszką, natomiast pręt zdobiony był cienkim drutem. Zdobienie wykonano zapewne brązem lub złotem. Na ramionach prawdopodobnie znajdował się geometryczny wzór, natomiast drut na pręcie został nałożony w równych odstępach tworząc drabinkę.

Drugi zabytek (ryc. 1: 2) zachował się w dużo gorszym stanie, większa część jego powierzchni uległa korozji. Elementem wyróżniającym jest łukowate wygięcie ramion do dołu. Okaz ten został wykuty z jednego kawałka metalu, ponad ramionami posiada płaski występ zaopatrzone w cztery wyrostki (dwa dobrze widoczne) oraz mały fragmentarycznie zachowany otwór. Jeszcze jeden otwór znajdował się na zbiegu ramion i służył zapewne do mocowania wędzidla. Szerokość zabytku wynosi 103 mm, wysokość 74 mm, grubość ramion w przekroju 5 mm. Otwór na występie ma średnicę 6 mm, natomiast u zbiegu ramion ok. 10 mm.

Podobnie jak w pierwszym przypadku pobocznice podano intarsji kolorowym metalem (brąz lub złoto). Ślady po tym zabiegu są widoczne na ramionach oraz występie. Niestety tutaj ornament zachował się bardzo fragmentarycznie i nie można powiedzieć czy tworzył jakiś wzór. Warty podkreślenia jest fakt, że oba zabytki są zdobione tylko po zewnętrznej stronie, prawdopodobnie ze względów użytkowych.

Zabytki nie posiadają bliskich analogii na ziemiach zachodniosłowiańskich. Nie ma również tego typu pobocznice

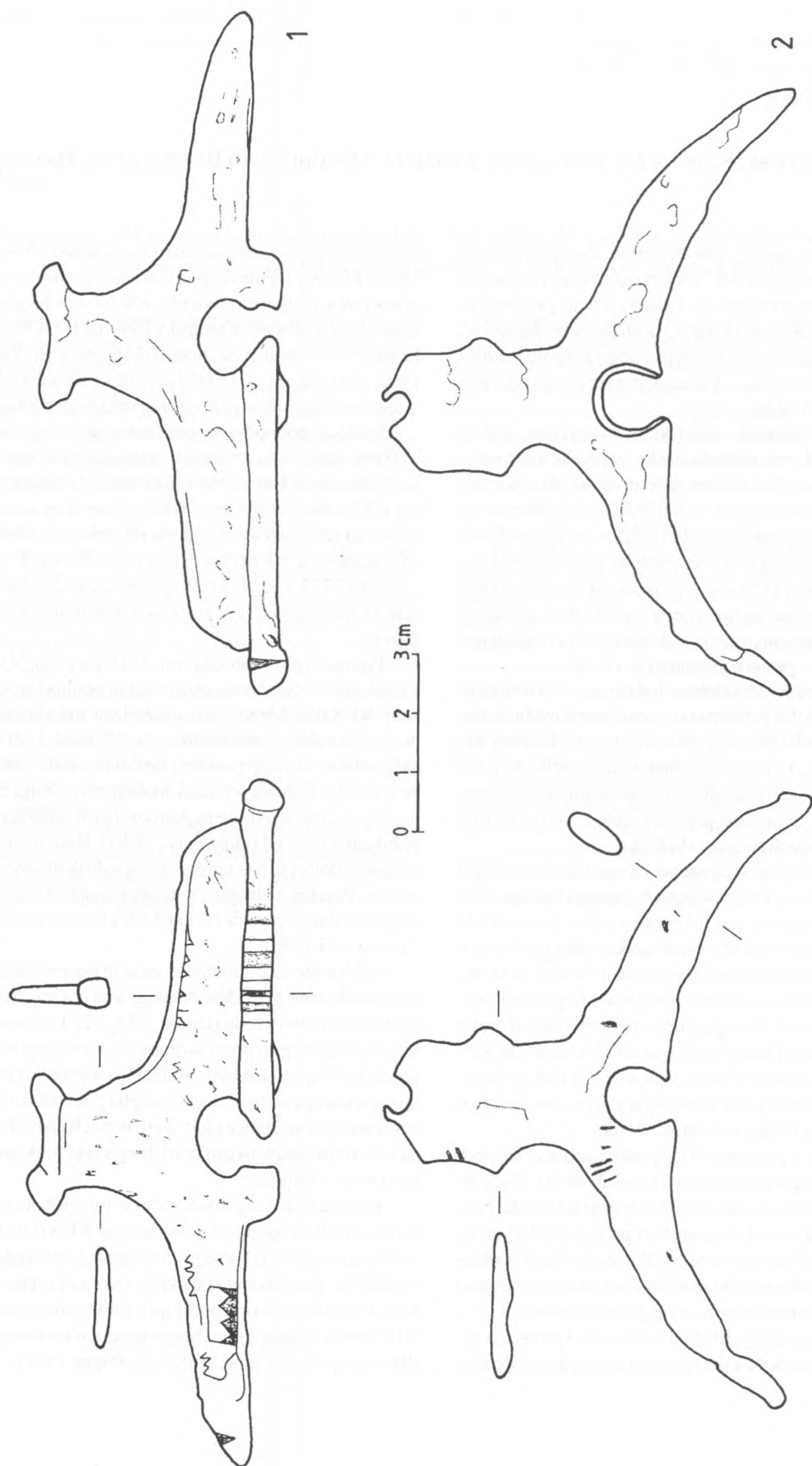
w materiałach wczesnopolskich (A. Nadolski 1954, s. 87-88). Okaz zbliżony formą do pierwszego egzemplarza stanowi pobocznica odkryta na grodzisku z X-XI w. w Niedowie, pow. Zgorzelec (H. Śledzik-Kamińska 1989, tabl. XXXVII/b). Znalezione to zostało uznane za starowęgierskie (K. Wachowski 1997, s. 61-62, ryc. 39/e) Od zabytku z Gródka odróżnia ją nieco inne ukształtowanie ramion oraz brak zdobienia.

Problem pochodzenia oraz datowania omawianych zabytków, skłania do szukania analogicznych egzemplarzy poza obszarem Polski. Prezentowane tu części oporządzenia jeździeckiego występują dosyć licznie na stanowiskach staroruskich. Zostały zaliczone do pobocznice odmiany 12 i 13, stanowiąc element wędzideł typu III wg A. N. Kirpičnikova (1974, ryc. 4, 5). Większość takich zabytków wystąpiła na obiektach osadowych datowanych stratygraficznie.

Pierwszy wąs z Gródka (ryc. 1: 1) ma analogię w zabytku z grodziska w Szučince, obw. Kijów, pochodzącego z warstwy XI-XII w. Identycznie ukształtowane są ramiona oraz pręt w ich dolnej części (tamże, ryc. 5/13, kat. 157). Poza tym zachował się występ powyżej ramion co może wskazywać, że zabytek z Gródka posiadał analogiczny. Drugi omawiany tu zabytek reprezentuje najbardziej powszechną odmianę pobocznice typu III (tamże, ryc. 4/III). Brak w nim jedynie prętów w dolnej części ramion, które jednak mogły ulec zniszczeniu. Wąs ten najbliższe analogie posiada w zabytku z Nowogrodu (tamże, ryc. 5/12, kat. 150) z warstwy datowanej na 2 połowę XI wieku.

Oddzielne zagadnienie stanowią pozostałości zdobienia obu okazów z Gródka. Analogiczne można zauważyć na wędzidle z Nowogrodu (tamże, tabl. 5/2). Ornament jaki na nim wykonano przypomina drabinkę, co można odnaleźć na pręcie pierwszego z zabytków. Intarsja wykonana złotym metalem wskazywałaby na to, że zabytki pochodzą z wyspecjalizowanego warsztatu z głębi ziem ruskich i zostały wykonane na zamówienie dworu feudalnego jaki funkcjonował na grodzisku w Gródku.

Przeważająca część wędzideł w tym pobocznice typu III na ziemiach ruskich jest datowana na XI-XII w. tylko niewielka ich część wychodzi poza te ramy chronologiczne (tamże, tabl. 6). Takie datowanie trzeba również przyjąć dla zabytków z Gródka co koresponduje z funkcjonowaniem w XI-XIII wieku dużego feudalnego grodu, określanego w źródłach ruskich jako gród Wołyń (A. Poppe 1958).

Ryc. 1 Gródek nad Bugiem. Wczesnośredniowieczne pobocznice.

LITERATURA

- Kirpičnikov A. N.
1973 Snarżaenie vsadnika u verchogo konja na Rusi IX-XIII vv., „Archeologija SSSR, Svod archeologičeskich istočnikov” E1-36, Moskva.
- Nadolski A.
1954 *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI, XII wieku*, Łódź.
- Poppe A.
1958 Gród Wołyń. Z zagadnień osadnictwa wczesnośredniowiecznego na pograniczu polsko-ruskim, „Studia Wczesnośredniowieczne”, t. 4, s. 227-300.
- Śledzik-Kamińska H.
1989 Grodzisko wczesnośredniowieczne nr 1 w Niedowie, gm. Zgorzelec. Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w 1985 r., „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 28, s. 87-90.
- Wachowski K.
1997 Śląsk w dobie przedpiastowskiej. Studium archeologiczne, Wrocław.

DANIEL TERESZCZUK

**TWO EARLY MEDIEVAL FLANKS OF HARNESS CURB BITS FROM GRÓDEK ON THE RIVER BUG,
HRUBIESZÓW DISTRICT**

In 1999, the Department of Archaeology at UMCS carried out analyses of two loosely found early medieval flanks of harness curb bits obtained in Gródek on the river Bug. They represent items of variety 12 and 13, thus constituting an element of bits of type III, according to A. N. Kirpičnikov. Both items are ornamen-

ted with coloured metal (bronze or gold) on the outer side. They are closely related to the old Russian artefacts, generally dated to the 11th - 12th centuries. They should most probably be associated with the settlement complex functioning in Gródek in the 11th - 13th centuries.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie